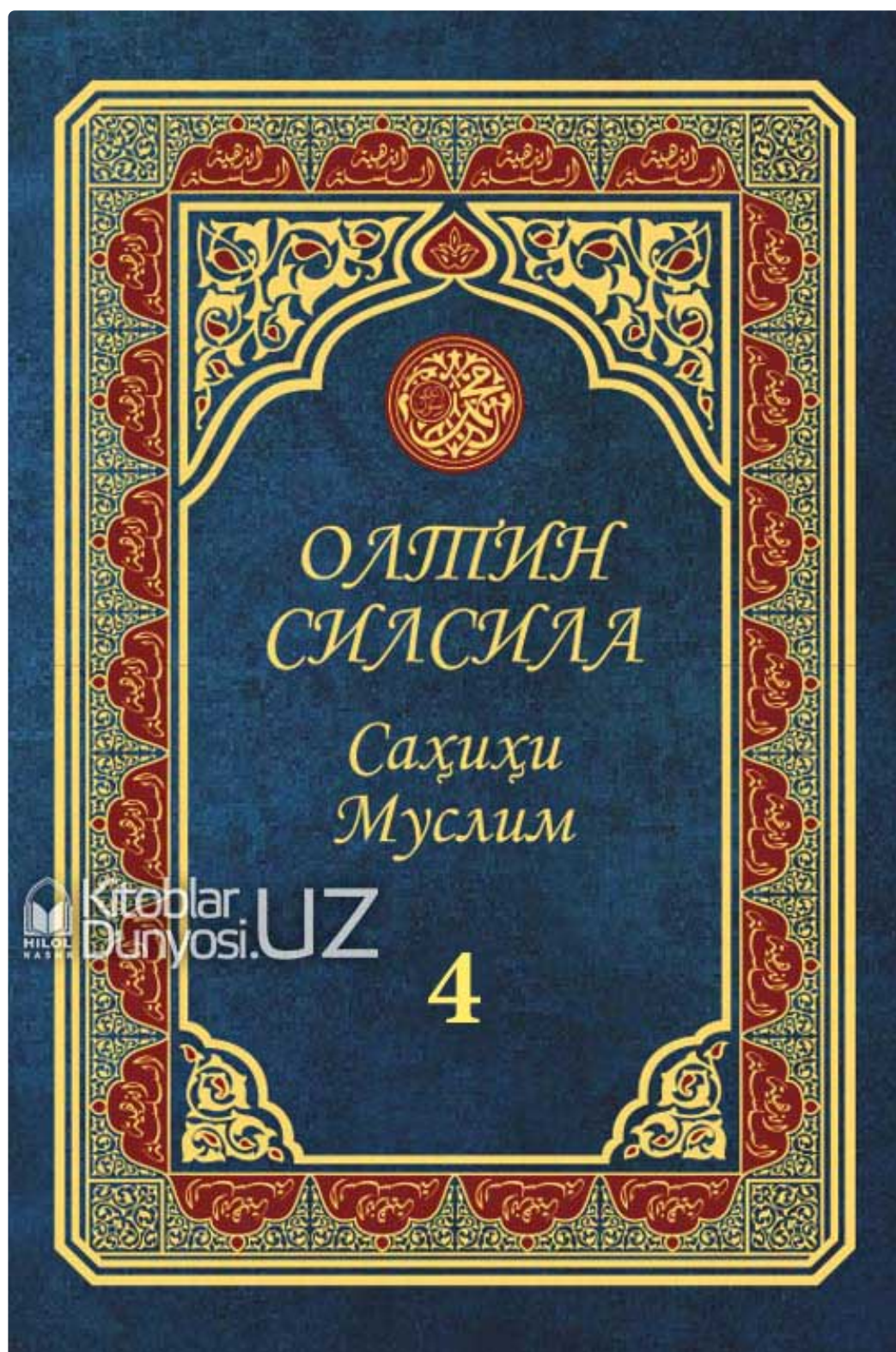

12. «Олтин силсила - Саҳиҳи Муслим» 4-жузи

09:12 / 15.01.2021 1146

Муаллиф: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф ва таржимонлар гуруҳи

Номи: «Олтин силсила - Саҳиҳи Муслим» 4-жуз

Нашриёт: «Hilol» нашриёт-матбааси

Сана: 2020 йил

Ҳажми: 624 бет

ISBN: 978-9943-5775-0-3

Ўлчами: 70×100 1/16

Муқоваси: қаттиқ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2019 йил 16 сентябрдаги 5076-рақамли тавсияси ила чоп этилди.

МУНДАРИЖА

21. Савдо китоби

1-боб. Муломаса ва мунобаза савдосининг ботил экани ҳақида

2-боб. Тош отиш савдоси ва ғарари бор савдонинг ботиллиги ҳақида

3-боб. Ҳомиланинг ҳомиласини сотиш ҳаромлиги ҳақида

4-боб. Биродарининг савдоси устига савдо қилиш, баҳолашиши устига баҳолашиш ҳамда нажш ва елинни димлашнинг ҳаром қилингани ҳақида

5-боб. Воридотни тўсиб чиқиш ҳаром қилингани ҳақида

6-боб. Ерликнинг четдан келганга сотиб бериши ҳаром қилингани ҳақида

7-боб. Елини димланган жонивор савдосининг ҳукми ҳақида

8-боб. Харид қилинган молни қабздан олдин сотиш ботиллиги ҳақида

9-боб. Қанчалиги номаълум бўлган хурмо уюмини бошқа хурмо эвазига сотиш (айирбошлаш) ҳаром қилингани ҳақида

10-боб. Сотувчи ва олувчи учун хиёрул мажлис собитлиги ҳақида

11-боб. Савдо ва баёнда тўғрисиўз бўлиш ҳақида

12-боб. Савдода алданиб қоладиган киши ҳақида

13-боб. Меваларни узиш шартисиз, салоҳияти кўринмай туриб сотишдан қайтарилгани ҳақида

14-боб. Арийядан бошқа ҳолатларда ҳўл хурмони қуруқ хурмога айирбошлаш ҳаром қилингани ҳақида

15-боб. Ким устида меваси бор хурмо дарахтини сотса...

16-боб. Муҳоқала, музобана, мухобарадан, мевани салоҳияти кўринишидан олдин сотишдан ҳамда муъовамадан – бу йилларга сотишдир – қайтарилгани ҳақида

17-боб. Ерни кирага бериш ҳақида

18-боб. Ерни егулик эвазига кирага бериш ҳақида

19-боб. Ерни тилла ва кумуш эвазига кирага бериш ҳақида

20-боб. Музораъа ва муожара ҳақида

21-боб. Ер эвазсиз ҳам бериб турилади

22. Мусоқот китоби

1-боб. Мева ва экиннинг бир қисми эвазига мусоқот ва муъомала қилиш ҳақида

2-боб. Кўчат ўтқизиш ва экин экишнинг фазли ҳақида

3-боб. Талафотларни кечиб юбориш ҳақида

4-боб. Қарздан кечиб юбориш мустаҳаблиги ҳақида

5-боб. Ким сотган нарсасини сотиб олганнинг ҳузурида топса, у муфлис бўлган бўлса, уни қайтиб олишга ҳаққи бор

6-боб. Қийналиб қолганга фурсат беришнинг фазли ҳақида

7-боб. Бойнинг қарзни бермай чўзиб юриши ҳаром қилингани ҳамда ҳаволанинг дурустлиги ва ўзига тўқ одамга ҳавола қилинса, уни қабул қилиш мустаҳаблиги ҳақида

8-боб. (Ҳайвонларни) ўтлатиш учун керак бўлган, далада жойлашган сувнинг ортиқчасини сотиш ҳаром қилингани, уни бермай қўйиш ҳам ҳаром қилингани ва нор қўйиш савдоси ҳаром қилингани ҳақида

9-боб. Итнинг пули, коҳиннинг ширинкомаси, бузуқнинг «махри» ҳаром қилингани ва мушук савдосидан қайтарилгани ҳақида

10-боб. Итларни ўлдиришга буюрилгани ва бунинг насх қилингани баёни. Уларни ов ёки экин ёхуд чорва ва шу кабилардан бошқа иш учун

сақлашнинг ҳаром қилингани баёни

11-боб. Ҳижома (қон олиш) ҳақининг ҳалоллиги ҳақида

12-боб. Хамрнинг савдоси ҳаром қилингани ҳақида

13-боб. Хамр, ўлимтик, чўчқа ва санамларнинг савдоси ҳаром қилингани ҳақида

14-боб. Рибо ҳақида

15-боб. Пул айирбошлаш ва тиллани кумушга нақдга сотиш ҳақида

16-боб. Кумушни тиллага қарзга сотишдан қайтарилгани ҳақида

17-боб. Тилла ва инжуси бор мунчоқнинг савдоси ҳақида

18-боб. Егуликни бирга бир қилиб сотиш ҳақида

19-боб. Рибони еган ҳам, едирган ҳам лаънатлангани ҳақида

20-боб. Ҳалолни олиб, шубҳаларни тарк қилиш ҳақида

21-боб. Туяни уни минишни истисно қилиб сотиш ҳақида

22-боб. Бир нарсани қарзга олиб, ундан яхшисини қайтариш ҳақида:
«яхшиларингиз – ҳақни гўзал ўтайдиганингиздир»

23-боб. Ҳайвонни ўз жинсидаги ҳайвонга бири биридан ортиқ бўлган ҳолида сотиш жоизлиги ҳақида

24-боб. Гаров ва унинг сафардаги каби муқимликда ҳам жоизлиги ҳақида

25-боб. Салам ҳақида

26-боб. Кундалик озиқ-овқатларда эҳтикорнинг ҳаром қилингани ҳақида

27-боб. Савдода қасам ичишдан қайтарилгани ҳақида

28-боб. Шуфъа ҳақида

29-боб. Қўшнининг деворига тўсин ташлаш ҳақида

30-боб. Зулмнинг ҳамда ер ва бошқа нарсаларни тортиб олишнинг ҳаром қилингани ҳақида

31-боб. Ихтилоф қилинган йўлнинг миқдори ҳақида

23. Фароиз китоби

1-боб. «фаризаларни ўз аҳлига беринглар, ортиб қолгани эса энг яқин эркак кишигадир»

2-боб. Калоланинг мероси ҳақида

3-боб. Охирги нозил бўлган оят калола оятидир

4-боб. Кимдан мол қолса, у меросхўрларникидир

24. Ҳибалар китоби

1-боб. Одамнинг ўзи садақа қилган нарсани ўша садақа берилган кишидан сотиб олиши макруҳлиги ҳақида

2-боб. Садақа ва ҳибани бергандан сўнг қайтариб олишнинг ҳаромлиги, аммо ўз фарзандига, қанча пастга қараб кетса ҳам, ҳиба қилган нарсаси мустасно экани ҳақида

3-боб. Ҳиба беришда фарзандларни бир-биридан устун қўйиш макруҳлиги ҳақида

4-боб. Умро ҳақида

25. Васият китоби

1-боб. Васият (молнинг) учдан бирида экани ҳақида

2-боб. Садақаларнинг савоби маййитга етиши ҳақида

3-боб. Инсонга вафотидан кейин ҳам етадиган савоб ҳақида

4-боб. Вақф ҳақида

5-боб. Васият қиладиган нарсаси бўлмаган кишининг васиятни тарк қилиши ҳақида

26. Назрлар китоби

1-боб. Назрни ўташга буюрилгани ҳақида

2-боб. Назрдан қайтариш ва у ҳеч нарсани даф қила олмаслиги ҳақида

3-боб. Аллоҳга маъсият бўлганда ва банда ўзи эга бўлмаган нарсада назрга вафо қилиш йўқлиги ҳақида

4-боб. Каъбага пиёда боришни назр қилган киши ҳақида

5-боб. Назрнинг каффорати ҳақида

27. Қасамлар китоби

1-боб. Аллоҳ таолодан бошқа ила қасам ичишдан қайтарилгани ҳақида

2-боб. «кимки Лот ва Уззо ила қасам ичган бўлса, «лаа илаҳа иллаллоҳ» деб олсин!»

3-боб. Бир нарсага қасам ичиб, кейин ундан бошқасини яхшироқ деб билган кишининг ўша яхшисини қилиб, қасамига каффорат бериши мандублиги ҳақида

4-боб. Онт ичганнинг қасами онт ичирганнинг ниятига кўра бўлиши ҳақида

5-боб. Истисно ҳақида

6-боб. Агар ҳаром бўлмаса, қасам ичганнинг аҳли озорланадиган нарсада қасамда тихирлик қилишдан қайтарилгани ҳақида

7-боб. Кофирнинг назри ва у Исломга кирса, уни нима қилиши ҳақида

8-боб. Қуллар билан суҳбатдош бўлиш ва қулига тарсаки урганнинг каффороти ҳақида

9-боб. Қулини зинода (ноҳақ) айблаган кимсанинг қаттиқ олиниши ҳақида

10-боб. Қулга ўзи еганидан едириш, ўзи кийганидан кийдириш ва унга кучи етмайдиган иш буюрмаслик ҳақида

11-боб. Хожасига ҳам холис бўлган, Аллоҳнинг ибодатини ҳам гўзал адо этган қулнинг савоби ва ажри ҳақида

12-боб. Қулдаги ҳиссасини озод қилиш ҳақида

13-боб. Мудаббарни сотиш жоизлиги ҳақида

28. Қасома, муҳориблар, қасос ва диялар китоби

1-боб. Қасома ҳақида

2-боб. Муҳориблар ва муртадлар ҳақида

3-боб. Тош ва бошқа тиғли ёки оғир нарса билан ўлдирса қасос собитлиги ҳамда эркакни аёл туфайли қатл қилиш ҳақида

4-боб. Инсоннинг жонига ёки бирор аъзосига тажовуз қилинса, тажовуз қилинган одам уни даф қилаётиб, жонига ёки бирор аъзосига талафот етказса, унга жавобгарлик йўқлиги ҳақида

5-боб. Тиш ва шу каби нарсалар учун қасос собитлиги ҳақида

6-боб. Мусулмоннинг қони нима туфайли ҳалол бўлиши ҳақида

7-боб. Одам ўлдиришни жорий қилганнинг гуноҳининг баёни

8-боб. Охиратда қон учун жазо берилиши ва у Қиёмат куни одамлар орасида биринчи ҳукм қилинадиган нарса экани ҳақида

9-боб. Қон, шаън ва мол-мулк(ка тажовуз қилиш) кескин ҳаром қилингани ҳақида

10-боб. Қотилликка иқрор бўлишнинг дурустлиги, қурбоннинг валийсига қасос имкони берилиши ва ундан афв талаб қилиш мустаҳаблиги ҳақида

11-боб. Ҳомиланинг дияси ҳамда адашиб ва бехосдан қотилликда жиноятчининг оқилаларига дия вожиб бўлиши ҳақида

29. Ҳадлар китоби

1-боб. Ўғрилиқнинг ҳади ва нисоби ҳақида

2-боб. Ўғри обрўли ёки бошқа бўлса ҳам қўлини кесиш ҳамда ҳад борасида ўртага тушишдан қайтарилгани ҳақида

3-боб. Зинонинг ҳади ҳақида

4-боб. Турмуш кўрган кишини зино туфайли тошбўрон қилиш ҳақида

5-боб. Зино қилганига иқрор бўлган одам ҳақида

6-боб. Аҳли зимма яҳудийни зино сабабли тошбўрон қилиш ҳақида

7-боб. Нифосли аёлларга ҳадни кечиктириш ҳақида

8-боб. Хамрнинг ҳади ҳақида

9-боб. Таъзир беришда неча дарра урилиши ҳақида

10-боб. Ҳадлар ўз эгалари учун каффорат экани ҳақида

11-боб. Тилсизлардан ҳамда маъдан ва қудуқдан етган зарар учун товон йўқ

30. Ҳукмлар китоби

1-боб. Даъво қилинган одамга қасам ичирилиши ҳақида

2-боб. Қасам ва гувоҳ асосида ҳукм чиқариш ҳақида

3-боб. Зоҳирга кўра ҳукм қилиш ва ҳужжат келтиришдаги устомонлик ҳақида

4-боб. Ҳинднинг масаласи ҳақида

5-боб. Ҳожатсиз кўп савол беришдан қайтарилгани ҳамда ноҳақ бермасликдан ва ноҳақ «бер-бер» қилишдан қайтарилгани ҳақида. Бу – ўзига лозим бўлган ҳақни адо этмаслик ёки ҳаққи бўлмаган нарсани талаб қилишдир

6-боб. Ҳукм қилувчининг ижтиҳод қилиб, тўғри топган ёки хато қилгандаги ажрининг баёни

7-боб. Қозининг ғазабнок ҳолда ҳукм қилиши кариҳ кўрилганлиги ҳақида

8-боб. Ботил ҳукмларга барҳам бериш ва (динда) янги пайдо қилинган ишларни рад этиш ҳақида

9-боб. Энг яхши гувоҳнинг баёни

10-боб. Мужтаҳидлар ихтилофининг баёни

11-боб. Ҳукм чиқарувчининг довлашувчиларнинг орасини ислоҳ қилиши мустаҳаблиги ҳақида

31. Топилмалар китоби

1-боб. Ҳожининг топиб олган нарсаси ҳақида

2-боб. Чорвани эгасининг изнисиз соғиш ҳаром қилингани ҳақида

3-боб. Меҳмондорчилик ва шу кабилар ҳақида

4-боб. Мол-мулкнинг ортиқчасини баҳам кўриш мустаҳаблиги ҳақида

5-боб. Озуқа камайганда уларни жамлаб, баҳам кўришнинг мустаҳаблиги

32. Жиход ва юришлар китоби

1-боб. Ислом даъвати етиб борган кофирларга ҳужум ҳақида
огоҳлантирмасдан ҳужум қилиш жоизлиги ҳақида

2-боб. Имомнинг черикларга амир сайлаши ҳамда уларга ғазот одоблари
ва бошқа нарсаларни тайинлаши ҳақида 318

3-боб. Осонлаштиришга буюриш ва бездиришни тарк этиш 321

4-боб. Ғаддорлик ҳаром қилингани ҳақида 322

5-боб. Урушда ҳийланинг жоизлиги ҳақида 325

6-боб. Душман билан тўқнашишни орзу қилиш макруҳлиги,
тўқнашганда эса сабр қилишга буюрилгани 326

7-боб. Душман билан тўқнашганда нусрат сўраб
дуо қилиш мустаҳаблиги 327

8-боб. Урушда аёллар ва болаларни ўлдириш ҳаром қилингани 328

9-боб. Тунги ҳужумда аёллар ва болаларни эҳтиётсизлик
туфайли ўлдириб қўйишнинг ҳукми ҳақида 329

10-боб. Кофирларнинг дарахтларини кесиш ва
ёқиб юбориш жоизлиги 330

11-боб. Ўлжанинг бу умматгагина ҳалол қилингани 331

12-боб. Ўлжалар ҳақида 333

13-боб. Урушда қотил мақтулнинг салабига ҳақли бўлиши ҳақида 337

14-боб. Зиёда қилиб бериш ва мусулмонларни асирлар
эвазига алмаштириш ҳақида 343

15-боб. Файнинг ҳукми 344

16-боб. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «биз мерос қолдирмаймиз, қолдирган нарсамиз садақадир», деган сўзлари ҳақида 349

17-боб. Ўлжанинг ҳозир бўлганлар ўртасида қандай тақсимланиши ҳақида 355

18-боб. Бадр ғазотида фаришталар билан мадад берилгани ва ўлжа олишнинг мубоҳ қилингани ҳақида 355

19-боб. Асирни боғлаб қўйиш ва қамаш ҳақида ҳамда унга марҳамат кўрсатиш жоизлиги 359

20-боб. Яҳудийларни ҳижоздан чиқариб юбориш ҳақида 361

21-боб. Яҳудий ва насронийларнинг араб жазирасидан чиқариб юборилиши ҳақида 363

22-боб. Аҳдни бузганларни қатл қилиш жоизлиги, қамалдагиларни адолатли, ҳукм қилишга ҳақли кишининг ҳукмига ҳавола қилиш жоизлиги 364

23-боб. Ғазотни биринчи бошлаш. Бир-бирига зид икки ишнинг муҳимроғини олдинга қўйиш ҳақида 368

24-боб. Муҳожирлар фатҳлар сабаб беҳожат бўлгач, ансорийларнинг боғ ва ҳосилдан иборат маниҳаларини қайтариб бергани ҳақида 369

25-боб. Дорул ҳарбда тушган ўлжадаги егуликдан истеъмол қилиш жоизлиги 372

26-боб. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

Ҳирақлни Исломга даъват қилиб ёзган мактублари 373

ҳозирлаб қўйган даражаларнинг баёни 531

32-боб. Ким Аллоҳ йўлида ўлдирилса, қарздан бошқа гуноҳларига каффорат бўлади 532

33-боб. Шаҳидларнинг руҳи жаннатда экани ва уларнинг тириклиги ва Робблари ҳузурида ризқлантирилаётганининг баёни 534

34-боб. Жиҳод ва риботнинг фазли ҳақида 535

35-боб. Бири иккинчисини ўлдириб, иккиси ҳам жаннатга кирган икки кишининг баёни 537

36-боб. Кофирни ўлдириб, кейин мусулмон бўлган киши ҳақида 539

37-боб. Аллоҳ йўлида садақа қилишнинг фазли ва унинг кўпайтирилиши ҳақида 540

38-боб. Аллоҳ йўлидаги ғозийга улов ва бошқа нарсалар билан кўмак беришнинг ҳамда у йўқлигида унинг оиласига яхшилик қилиб туришнинг фазли 540

39-боб. Мужоҳидларнинг аёллари дахлсизлиги ва уларнинг аёллари хусусида хиёнат қилган кимсанинг гуноҳи ҳақида 544

40-боб. Жиҳоднинг фарзлиги узрли кишилардан соқит бўлиши ҳақида 545

41-боб. Шаҳидга жаннат собитлиги ҳақида 546

42-боб. Ким фақат Аллоҳнинг калимаси олий бўлиши учунгина жанг қилса, ана ўша Аллоҳ йўлидадир 551

43-боб. Ким риё ёки сумъа учун жанг қилса, дўзахга мустаҳиқ бўлибди 553

- 44-боб. Ғазот қилиб ўлжа олган билан ўлжа олмаган кишининг савоби қанчалигининг баёни 555
- 45-боб. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «амаллар фақат ниятга кўрадир» деган сўзлари ҳамда бунга ғазот ва бошқа амалларнинг ҳам кириши ҳақида 556
- 46-боб. Аллоҳ таолонинг йўлида шаҳид бўлишни сўраш мустаҳаблиги ҳақида 557
- 47-боб. Ғазот қилмай ёки ғазот қилишни кўнглига тугмай ўлган кишининг мазаммат қилиниши ҳақида 558
- 48-боб. Бирор хасталик ёки бошқа бир узр туфайли ғазотдан қолган кишининг савоби ҳақида 559
- 49-боб. Денгизда ғазот қилишнинг фазли ҳақида 560
- 50-боб. Аллоҳ азза ва жалланинг йўлида риботнинг фазли 563
- 51-боб. Шаҳидлар баёни 564
- 52-боб. Мерганлик ва унга тарғиб қилишнинг фазли ҳамда уни ўрганиб, сўнг унутган кишини мазаммат қилиш 566
- 53-боб. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «умматимдан бир тоифа ҳақ узра ғолиб бўлаверади. Уларга хилоф қилганлар уларга зарар етказа олмайди», деган сўзлари ҳақида 568
- 54-боб. Юришда уловларнинг манфаатига риоя қилиш ва йўлнинг устида тунашдан қайтарилгани ҳақида 572
- 55-боб. Сафар ҳам азобнинг бир тури экани ва мусофир одам ишларини тугатгач, аҳлига шошилиши мустаҳаблиги ҳақида 573
- 56-боб. Сафардан қайтган кишининг уйига тунда кириб

бориши макруҳлиги 573

34. Овланадиган, сўйиладиган ва гўшти

ейиладиган ҳайвонлар китоби 576

1-боб. Ўргатилган итлар билан ов қилиш ҳақида 576

2-боб. «овчи ўлжани йўқотиб, сўнг топиб олса» 582

3-боб. Барча қозиқ тишли йиртқичларни ва барча

чангалли йиртқич қушларни ейиш ҳаром қилингани ҳақида 583

4-боб. Денгиз ўлимтикларининг мубоҳлиги ҳақида 586

5-боб. Хонаки эшак гўштини ейиш ҳаром қилингани ҳақида 590

6-боб. От гўштини ейиш ҳақида 596

7-боб. Зоббнинг мубоҳлиги ҳақида 597

8-боб. Чигиртканинг мубоҳлиги ҳақида 605

9-боб. Қуённинг мубоҳлиги ҳақида 606

10-боб. Овда ва душманга қарши ишлатишда мубоҳ

бўлган нарсалар. Тош отишнинг макруҳлиги 607

11-боб. Қийнамай сўйиш ва қатл қилишга ҳамда

пичоқни ўткирлашга буюрилгани ҳақида 609

12-боб. Ҳайвонларни «қатли сабр» қилишдан қайтарилгани ҳақида 610

ҳозирлаб қўйган даражаларнинг баёни 531

32-боб. Ким Аллоҳ йўлида ўлдирилса, қарздан

бошқа гуноҳларига каффорат бўлади 532

33-боб. Шаҳидларнинг руҳи жаннатда экани ва уларнинг

тириклиги ва Робблари ҳузурида ризқлантирилаётганининг баёни 534

34-боб. Жиҳод ва риботнинг фазли ҳақида 535

- 35-боб. Бири иккинчисини ўлдириб, иккиси ҳам жаннатга кирган икки кишининг баёни 537
- 36-боб. Кофирни ўлдириб, кейин мусулмон бўлган киши ҳақида 539
- 37-боб. Аллоҳ йўлида садақа қилишнинг фазли ва унинг кўпайтирилиши ҳақида 540
- 38-боб. Аллоҳ йўлидаги ғозийга улов ва бошқа нарсалар билан кўмак беришнинг ҳамда у йўқлигида унинг оиласига яхшилик қилиб туришнинг фазли 540
- 39-боб. Мужоҳидларнинг аёллари дахлсизлиги ва уларнинг аёллари хусусида хиёнат қилган кимсанинг гуноҳи ҳақида 544
- 40-боб. Жиходнинг фарзлиги узрли кишилардан соқит бўлиши ҳақида 545
- 41-боб. Шаҳидга жаннат собитлиги ҳақида 546
- 42-боб. Ким фақат Аллоҳнинг калимаси олий бўлиши учунгина жанг қилса, ана ўша Аллоҳ йўлидадир 551
- 43-боб. Ким риё ёки сумъа учун жанг қилса, дўзахга мустаҳиқ бўлибди 553
- 44-боб. Ғазот қилиб ўлжа олган билан ўлжа олмаган кишининг савоби қанчалигининг баёни 555
- 45-боб. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «амаллар фақат ниятга кўрадир» деган сўзлари ҳамда бунга ғазот ва бошқа амалларнинг ҳам кириши ҳақида 556
- 46-боб. Аллоҳ таолонинг йўлида шаҳид бўлишни сўраш мустаҳаблиги ҳақида 557

- 47-боб. Ғазот қилмай ёки ғазот қилишни кўнглига тугмай ўлган кишининг мазаммат қилиниши ҳақида 558
- 48-боб. Бирор хасталик ёки бошқа бир узр туфайли ғазотдан қолган кишининг савоби ҳақида 559
- 49-боб. Денгизда ғазот қилишнинг фазли ҳақида 560
- 50-боб. Аллоҳ азза ва жалланинг йўлида риботнинг фазли 563
- 51-боб. Шаҳидлар баёни 564
- 52-боб. Мерганлик ва унга тарғиб қилишнинг фазли ҳамда уни ўрганиб, сўнг унутган кишини мазаммат қилиш 566
- 53-боб. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «умматимдан бир тоифа ҳақ узра ғолиб бўлаверади. Уларга хилоф қилганлар уларга зарар етказа олмайди», деган сўзлари ҳақида 568
- 54-боб. Юришда уловларнинг манфаатига риоя қилиш ва йўлнинг устида тунашдан қайтарилгани ҳақида 572&a